

FORRÓ János
Magyar rendvédelem 1867–1968

A Magyar Királyság rendvédelme a kiegyezéstől a második világháborúig.

A történelmi Magyarország területén a XX. század elejére – a dualista társadalmi rendszerben – olyan európai színvonalú rendvédelmi szervezet alakult ki, amely minden tekintetben megfelelt a társadalmi-gazdasági elvárásoknak és alkalmas volt a „közcsend és közbéke” fenntartására.¹

A rendvédelmi szervezetek kialakulására különös hatással voltak a korszak európai rendvédelmi modelljei, így: az angolszász önkormányzati modell, a francia modell, amely Lombardián keresztül került az Osztrák-Magyar Monarchia területére, a német bürokratikus rendvédelmi modell, amely ausztriai közvetítéssel jutott el hozzánk.²

Ugyanakkor meghatározóak voltak a megelőző korok magyarországi rendvédelem-történetének több évszázados tapasztalatai, a szervezetek tevékenységének, hatékonyságának tanulságai is.

- A városok az uralkodótól kapott privilégiumok részeként jutottak a saját rendvédelmük szervezési jogához. Így a XIX. század végére a volt szabad királyi városok utódjaként működő törvényhatósági jogú városokban kialakultak hazánkban az önkormányzati városi rendőrségek, amelyek egymáshoz lényegesen hasonló, ugyanakkor sokszínű és eredményes szervezetek voltak.

- Vidéken a nemesi vármegye rendvédelme működött csendbiztosi- és pandúrszervezet formájában, amely azonban nem felelt meg a polgári társadalom elvárásainak. Vidéken elfogadhatatlan volt a közrend-közbiztonság helyzete, amely a fejlődés gátjává vált.

- Az 1867-es kiegyezést követő gazdasági fejlődés számára – amely elsősorban a mezőgazdaság porosz-utas, továbbá a bányászat, az ipar, a vasúti és vízi közlekedés fejlődésével járt együtt – a rendvédelem hatékonysága nem felelt meg. Az állam és a lakosság igényeit és elvárásait a rendvédelem nem tudta kielégíteni.

- A polgári magyar rendvédelem kialakulására különösen nagy hatással volt két korszakos hatású kiemelkedő jogforrás is. Az egyik a Magyar Királyi Csendőrség felállítását rendelte el, a Magyar Királyság teljes magyar vidékét kijelölve a testület működési területének.³ A másik jogszabály Buda-Pest városban rendelte el a rendőrség államosítását.⁴ Ugyanakkor a törvénykezők meghagyták a többi város önálló, önkormányzati rendőrségét. 1912 és 1918 között a magyar kormányok elhatározták ugyan az önkormányzati rendőrségek államosítását, de annak az utolsó kísérletét az 1918-ban a WEKERLE Sándor miniszterelnök vezette kormány sem tudta végrehajtani. Ennek oka elsősorban a háború és a rossz gazdasági helyzet volt. Az államosítást végül az 5047/1919. ME. r. rendelte el, amelyet országosan 1921. augusztus 31-ig hajtottak végre.⁵

A dualizmuskori állami és önkormányzati rendőrségek közel két évtizedes működése (1881–1900) olyan eredményekkel zárult, ami a gazdasági társadalmi fejlődést azzal támogatta, hogy biztosította a polgári igényeknek megfelelő közrend-közbiztonság megszilárdulását, amely a hatalom megszilárdulásával és a lakosság elégedettségével járt együtt.

A XX. század kezdetére a magyarországi rendvédelem legfőbb jellemzője a dualitás volt az egyéb rendvédelmi szervezeteket figyelmen kívül hagyva.⁶ A városokban kialakult a rendőrkapitányságok szervezete. A rendőrségek létszáma ekkor országosan mintegy 10 000–12 000 főre tehető. Vidéken pedig kiépítették a csendőrséget, amely „végre” tartósan biztosította a közrendet és közbiztonságot. Létszáma 64 éves története során 12 000 fő volt, bár területviSSzacsatolások nyomán és a második világháború során a karhatalmi célok teljesítése érdekében létrehozott és sorozott állományú csendőrgény-ségi állománnyal feltöltött csendőrg zászlóaljok létszámát is figyelembe véve a testület személyi állománya csaknem 22 000 főre emelkedett.

A városok önkormányzati rendőrségeinek szervezete és feladatköre úgy volt jellemezhető, hogy annak:

- vezetője a rendőrkapitány volt, aki a város önkormányzatának tartozott felelősséggel a rendőrkapitányság tevékenységéért;

- közvetlen alárendeltségében a kapitánysági hivatal és a segédhivatal működött;

- a legnagyobb létszámú az őrtestület volt, amely az egyenruhás közterületi szolgálatot látta el a városban;

- ennek mintegy harmada a detektívtestület volt, amely civil ruhás bűnügyi szolgálatot látott el;

- a rendőrök közbiztonsági és bűnügyi feladatot láttak el és minden szempontból rendőrségi közegnek minősültek;

- közbiztonsági szakmai szempontból a belügyminisztérium felügyelete alá tartoztak.⁷ **(I. sz. melléklet)**

Emellett vidéken kiépült a *Magyar Királyi Csendőrség* teljes szervezete, amely ötlépcsős rendszerű volt és a csendőrfelügyelő irányított, továbbá személyi ügyekben a honvédelmi minisztériumhoz, közbiztonsági szakmai ügyekben pedig a belügyminisztériumhoz tartozott. A szervezet vezetési szintjei voltak: a csendőr kerület, amely több vármegyére terjedt ki (mai kifejezéssel régió) a megalakuláskor a 63 vármegyében összesen 6 csendőr kerület működött. Csendőr szárny általában egy megyénél nagyobb területre kiterjedő működési területtel rendelkezett (a két világháború között – a szárnyak alárendeltségében – létrehozták az osztály parancsnokságokat is egy vármegyére kiterjedő hatáskörrel). A csendőr szakasz 15–17 falura kiterjedően tevékenykedett. A legalsó parancsnoksági szintet pedig a járásörmesterségek alkották. Élükön már azonban nem tiszt, hanem altiszt állt, működési területük pedig egy-egy járásra terjedt ki. A csendőr őrsök hatóság területe pedig általában 2–3 falura terjedt ki. Többnyire 6 fős gyalogos őrsök működtek. A járási székhelyekre általában 12 fős őrsöket telepítettek. A törvényhatósági jogú városok külső övezeteiben pedig 21 fős őrsök tevékenykedtek. Az őrsparancsnoki teendőket tiszthelyettes látta el. A tiszthelyettesi rang a legmagasabb altiszti rang volt. Az alföldi területeken lovas őrsök működtek.

A csendőrség rendvédelmi szervezet volt ugyan, a csendőr személyében azonban katonának minősült és közbiztonsági szolgálatot látott el intézkedési jogkörrel felhatalmazva. Ez a jogosultság nem illette meg a csendőr tiszti állományt.

A testületet katonailag szervezett őrtestületként határozták meg a korabeli dokumentumok. Az alaptevékenysége közbiztonsági jellegű volt. Szolgálati tevékenységét döntően a Szervezeti és Szolgálati Utasítás (SZUT) határozta meg.⁸ A csendőr őrs szolgálati feladatait rendes szolgálattal (2 fős járőrrel, járőrönként általában 16–35 órás szolgálattal, 15–25 km-es menetvonalon, 3–4 pihenőhely közbeiktatásával) és felhívás útján teljesített szolgálattal,⁹ valamint ellenőrző szolgálattal látta el. A csendőrség működésének lényegét, eredményességét a napi rendszerességgel megvalósított rendes szolgálat ellátásának magas színvonalában és a módszertani fogások fejlettségében kell keresni. Az eredményességet létrehozó tevékenységek voltak: a közbiztonsági portyaszolgálat, a figyelés és fülelés szükség szerinti álcázással, a nyílt nyomozás, a lesállítás alkalmazása, a visszatérő ellenőrzések, a nagyobb csoportosulások kísérése, az őrsön végzett kiképzés, a szolgálati hely, a lakosság, a nyelv és a szokások alapos ismerete. Ebben az időben a rendvédelmi szervezetek működését a büntetőeljárásról és a bűnügyi nyomozásról,¹⁰ a bűnvádi perrendtartásról¹¹ szóló törvények, valamint a büntető törvénykönyv¹² továbbá a kihágási büntető törvénykönyv határozta meg.¹³

A magyarországi duális rendvédelmi fejlődés eredményessége az első világháború kezdetéig minden szempontból bizonyított volt. A bűnügyi tudományok fejlődése, eredményei és újabb eszközei, módszerei (például a nyomozástan a daktiloszkópia, a körözés intézménye stb.) közvetlenül jelentek meg a napi szolgálat ellátásban. A XX. század elején különös hangsúlyt kapott a budapesti rendőr-főkapitányság szervezeteinek magas színvonalú munkája, amit a szakmailag sokrétűen tagolt szervezet – bűnügyi orvostan, a bűnügyi helyszínelés, a lovasrendőri alakulatok, a közlekedési szolgálat kialakítása, stb. – tett lehetővé.¹⁴

Érdemes külön is megemlíteni, hogy a XX. század során az első békefenntartó missziót a magyar állam részéről a csendőrség valósította meg. Az európai hatalmak 1913-ban Montenegró rosszállása ellenére is biztosítani kívánták Albánia függetlenségét. Ennek érdekében nemzetközi csendőr erőket vezényeltek a térségbe. Magyarország 150 csendőrrel vett részt e tevékenységben.¹⁵

Az első világháború a testület szervezetében lényeges változást hozott, mert a tábori csendőrséget a csendőrség személyi állományából különítették ki, az őrsök személyi állományát pedig frontszolgálatra alkalmatlan póttartalékosokkal töltötték föl. Ebből fakadóan romlott a közbiztonsági szolgálat színvonala és eredményessége egyaránt. A Magyar Királyságban ugyan a kivételes hatalomról szóló törvényi szabályozás nem tette lehetővé azt, hogy a rendvédelmi testületek a haderő irányítása alá kerüljenek. A rendvédelmi testületek személyi állománya egy részének frontszolgálatra küldése azonban jelentős mértékben gyengítette e testületek szolgálati tevékenységét.¹⁶

A duális rendvédelem intézménye a háború és az azt követő forradalom következményeként meggyengült, majd 1918 végére lényegében összeomlott. 1919-ben a Tanácsköztársaság e testületeket megszüntetve a helyükbe állította a magyar proletárdiktatúra egységes rendvédelmi szervezetét a szovjet típusú *Vörös Őrséget*. A Tanácsköztársaság ezzel megvalósította az úgynevezett monista, azaz egypólusú rendvédelmet hazánkban. Az idő rövidsége és a modell ideiglenessége valamint részleges kiépítettségé nem teszi lehetővé az érdemi értékelést. A román és a csehszlovák katonai támadások miatt a korabeli magyar közbiztonság színvonala leromlott.¹⁷

A Tanácsköztársaság bukását követően 1919 és 1921 között megvalósult a dualizmus kori rendvédelem szervezeteinek visszaállítása, amelyet nehezített, hogy a trianoni békediktátummal a történelmi

Magyarország $\frac{2}{3}$ -át veszítette el, lakosságának pedig közel a fele a határokon túlra szorult.¹⁸ Külön gondot jelentett az 1919-es román megszállás, amely gyakorlatilag kifosztotta a gazdaságot, különösen az ország keleti területeit. Amit lehetett, a románok (elsősorban gabonát, háziállatot, gépeket, építőanyagot, berendezési tárgyakat és egyéb értékeket stb.) vasúton kiszállítottak az országból. A háború, a forradalom, a proletár diktatúra, a békeszerződés, a megszállás és a gazdasági helyzet romlása leginkább a lakosság megélhetését veszélyeztette. Magyarországra özönlöttek a menekültek. Jelentősen leromlott az országban a közrend, közbiztonság.

A békeszerződés ugyanakkor az ENTENTE ellenőrzése alá helyezte a magyar fegyveres szervezeteket, csökkentve létszámukat fegyverzetüket és technikai felszereltségüket. Ezzel egy időben a kisantant fegyveres erői harapófogóba zárták az országot. Az ország gazdasági fejlődése csak lassan, külső segítséggel indult meg. A politikai és a gazdasági viszonyok is lassan konszolidálódtak. A lassú fejlődést hatékonyan segítették a kormányzati és rendvédelmi szervezetek is.¹⁹

A rendőrség tevékenységét belügyi rendelettel szabályozták. A testület feladatai közé sorolták: a közbiztonsági rendészetet, az operatív rendőri szolgálat ellátását, az igazgatásrendészeti feladatokat, a rendőri büntetőbíráskodást, a bejelentő hivatali tevékenységet, a külföldiek ellenőrzését.²⁰

A rendőrségek államosítását követően létrejött az ország valamennyi városának területére kiterjedő hatáskörrel rendelkező *Magyar Királyi Állami Rendőrség*, amely kezdetben az Országos Rendőr-főkapitányi Hivatal által irányított kerületi kapitányságok alárendeltségébe tartozó városi kapitányságok révén tartotta fenn a rendet. A kerületi kapitányságok működési területe megegyezett a honvéd vegyesdandárok, majd honvéd hadtestek, egyúttal a csendőr kerületek működési területeivel.²¹ A csendőr kerületek parancsnokai 1930-tól naponta összekötő tisztet vezényeltek a székhely szerint illetékes rendőr kerületi kapitányságokhoz az együttműködés napi feladatainak egyeztetése céljából. Országosan a városi rendőrkapitányságok szervezeteit egységesítették, elsősorban a beosztások, a hatáskör, valamint a munkamegosztás egységesítésével. 1931-től – amikor, a Magyar Királyi Állami Rendőrséget Magyar Királyi Rendőrségre keresztelték át – a kerületi kapitányságokat összevonták egy vidéki főkapitánysággá. A kerületi kapitányságok utódszervezetei pedig a körzeti szemléző központok voltak, amelyek alapvetően ellenőrzési feladatköröket láttak el a korábbi kerületi rendőrkapitányságok működési területeire kiterjedően.²²

Ezzel egy időben a *Magyar Királyi Rendőrség* szervezeteinél további szakosodás valósult meg. Kialakult a vízi rendészeti szolgálati ág. 1939-ig a *Magyar Királyi Folyamőrség* valósította meg a vízi rendészeti tevékenységet.²³ A *Magyar Folyamőrség* azonban – hasonlóan a korszak más rendvédelmi testületeihez – kettős struktúrájú szervezete volt. A legális feladatrendszerrel ellátó szervezet fedésében rejtették el a folyami erőket.²⁴ 1939-ben a *Magyar Királyi Folyamőrséget* felszámolták, a testület rejtett honvédelmi részét a Magyar Királyi Honvédség vette át. A vízi rendészeti teendők pedig – a területi illetékesség figyelembe vételével – a *Magyar Királyi Rendőrséghez*, illetve a *Magyar Királyi Csendőrséghez* kerültek.²⁵

A szakmai specializáció különösen a budapesti rendőr-főkapitányság szervezetében figyelhető meg. A főkapitányság szervezetébe tartozott: az Elnöki Osztály, a Légoltalmi Főosztály, az Engedélyezési Osztály, a Közigazgatási Osztály, az Erkölcserendészet, a Bűnügyi Rendészeti Osztály, a Gazdasági Hivatal, a Számvevőség, a Segédhivatal, a Rendőr Orvosi Hivatal, a Detektív Főnökség, a Rendőr-főparancsnokság, a Karhatalmi és Különleges Alakulatok Parancsnoksága, a Hírközpont, a Bejelentkezési és Kézbesítő Hivatal, a Rendőri Büntető Bíróság. A főkapitányság alárendeltségébe tartoztak a kerületi kapitányságok és az agglomeráció fontosabb településeinek rendőrkapitányságai is.²⁶

A Magyar Királyi Csendőrség modernizációja, fejlődése a harmincas években érte el a csúcspontját. Az addig egynemű, kizárólag közbiztonsági szolgálatot ellátó katonailag szervezett örtestületben országos szinten jött létre a bűnügyi nyomozó osztály, a csendőr kerületeknél pedig a nyomozó alosztályok szervezete. A bűnügyi szolgálat kettős tagolású volt, mert a nyomozó csoportokat a helyszínes bűncselekményeknél bűnügyi technikai csoport és mobil helyszínelő busz kísérte. Egyúttal minden kerületnél megszervezték a bűnügyi laboratóriumokat, a nyomozásokat pedig kiértékelő csoportok is segítették. Ezeket a kor legmodernebb bűnügyi-technikai eszközeivel szerelték fel. Ebben az időben párhuzamosan került felállításra a csendőrség híradó, közlekedési, vasúti, majd vízi szolgálati ága is. Szervezetének azonban továbbra is a legfontosabb része az ország teljes vidéki területét lefedő csendőr őrs hálózat maradt. Ugyanakkor a közigazgatási szervezettől már 1920-tól elfordították a csendőri szervezetet a járásőrmesterségek felszámolásával. Ennek célja a befolyásmentesség javítása volt. Összeségében a csendőrség szervezete dinamikusan fejlődött.²⁷ **(II. sz. melléklet)**

Mindkét szervezet bűnügyi felderítési eredményessége kiemelkedően jónak minősíthető. A csendőrség 1934-ben 74 % nyomozati és 72 % ismeretlenes mutatót, míg a rendőrség 1934-ben 72 % nyomozati és 69 százalékos ismeretlenes mutatót ért el a bűncselekmények felderítése során.

Jelentősen javította a szervezetek működését, hogy a harmincas évek közepétől mindkét szervezetnél javult a kiképzés színvonala és nagy számban kerültek át a polgári életből jogi abszolutóriummal, valamint doktorátussal rendelkezők. A tisztii állomány képzését biztosította a *Csendőrtiszti Tanfolyam* és a *Ludovica Akadémia* csendőr tagozata. Külön ki kell emelni a Pécssett 1927 és 1936 között működő *Közrendészeti Akadémiát*. Az iskola Pécsváradon úgynevezett „minta csendőr őrsöt” működtetett, amely mellett „rendes” 12 fős gyalogos őrs funkcionált.²⁸

Ugyanakkor mindkét szervezet egymástól jelentősen eltérő gazdasági, bűnügyi környezetben és operatív helyzetben teljesítette feladatait. A bűnügyileg fertőzött városokban a magyar rendőrség dektív testülete végzett színvonalas nyomozói munkát, míg vidéken a kevésbé fertőzött területeken az egyenruhás csendőr járőr végzett ugyancsak színvonalas nyomozati munkát. A kiemelt bűnügyek nyomozásában mindkét szervezet különösen jól funkcionált, ha szükséges volt hatékonyan együttműködtek egymással.²⁹

Hangsúlyos volt mindkét szervezetnél a helyi közigazgatási hatóságokkal való együttműködés, amelyet a szervezetek országos vezetői, parancsnokai megköveteltek. Az együttműködést a belügyminisztérium Rendőrségi Szolgálati Osztálya és a Csendőrségi Szolgálati Osztálya irányította, bár a korábbi szervezeti és tevékenységi különbségek továbbra is fennálltak.³⁰

Tovább javította az együttműködést, hogy a bel- és igazságügyi miniszterek a harmincas évek elején létrehozták az *Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalt*. Adatait a törvény értelmében a csendőrség a rendőrség és az igazságügyi hatóságok egyaránt használhatták. A hivatal kapcsolatot tartott a nemzetközi bűnügyi szervezetekkel is, így az *Interpollal*, valamint a *Jörgensen Nyilvántartóval*. Különösen abban az esetben, amikor „külföldi büntettek” az ország területére menekültek és kézre kerítésük a hazánkkal bűnszegély egyezményt kötött országok rendvédelmi és igazságügyi szerveinek is kiemelten fontos volt. Havonta kiadásra kerültek a Nyomozó Kulcs és a Nyomozati Értesítő, valamint a Körözési Levelek, amelyeket hetente frissítettek. Mindezekkel jelentősen segítették a rendőr őrszem és a csendőr járőr tevékenységét.³¹ **(III. sz. melléklet)**

Mindkét szervezet évtizedeken át végzett eredményes szakmai munkája a hatalom és a társadalom zömének elismerését váltotta ki. Mindkét testületnél az erkölcsi elismerés mellé anyagi elismerés is társult. Az illetmények, a járandóságok, a juttatások, a betegellátás, az üdültetés a nyugdíjak mértéke, a hősi halottak családjairól való gondoskodás mértéke és színvonala jelentősen meghaladta a társadalmi átlagot. E miatt a jelentkezők száma és aránya mindig fedezte a szükségletet, sőt mód volt a felvételek feltételeinek további bővítésére, amely lehetővé tette a jelentkezők közül a legjobbak kiválasztását a sajátos rendőri, illetve csendőri hivatásra.³²

A képzésben a két szervezet között jelentős különbség volt. A rendőr elsősorban jogi, bűnügyi, közbiztonsági jellegű felkészítést kapott. Ezzel szemben a csendőr katonai kiképzésben részesült, majd tanfolyamszerű komplex közbiztonsági képzést (járőrtársi, járőrvezetői, őrsparancsnoki stb.) és – az őrsökön hetente – gyakorlati járőr és nyomozói képzést kapott.³³

1939-ben a *Magyar Királyi Határőrséget* megszüntették, szervezetét határszolgálat néven a *Magyar Királyi Honvédség* katonai szervezetébe integrálták.³⁴

A határszolgálat legfontosabb úgynevezett középszintjét jelentették a határvadász (határportyázó századok), amelyek a legfontosabb irányokba 53 parancsnokságot és 1938-tól –a területi visszacsatolások nyomán – 342 őrsöt működtettek. Ez az erő azonban már a kezdetekben is csupán a legfontosabb harcászati és határőrizeti irányok lezárására volt elégséges. Ezért a *Magyar Királyi Csendőrség* szomszédos őrsői, valamint a *Magyar Királyi Honvédség* hegyivadász csapatnemhez tartozó alegységei bevonására is szükség volt. Mindezek ellenére a határőrizet kelet és délkeleti irányban csak részlegesnek tekinthető. A későbbiek során is előfordultak határsértések és kisebb erők betörései is, bár a fontosabb irányokat katonai erődrendszerrel, tüzelőállásokkal és műszaki zárrakkal is biztosították.³⁵

Az első és a második bécsi döntést lényegében azonnal követték a területi visszacsatolások. Mind a rendőrség, mind a csendőrség tekintetében a *Magyar Királyi Honvédség* bevonulását követő 48 órán belül a visszacsatolt területekre helyezett határőrizeti, csendőri, rendőri, pénzügyőri alakulatoknak az új helyükön működniük kellett. A működést kezdetben – a katonai közigazgatás időszakában – a területileg illetékes honvéd hadtestparancsnokság irányította, a Magyar Királyi Belügyminisztérium illetékes osztályainak bevonásával.³⁶

A vizsgált időszakban a rendőrség feladatait BM rendelet szabályozta.³⁷ A kihágások esetében változatlanul a „csemegi-kódex” volt érvényben.³⁸ Csúpan részlegesen vonták vissza az első világháború

során, a kivételes hatalomról szóló törvény alapján³⁹ bevezetett rendőri felügyelet, a kitiltás és az internálás intézményét. A honvédelmi törvény nyomán pedig a kivételes hatalom rendszabályainak alkalmazási lehetőségei felerősödtek.⁴⁰ Ezen kívül a magyar társadalmat megosztotta a németekhez való viszony, továbbá az első és második zsidó törvény is. A háború kitörését követően a régiós és duális rendvédelmi szervezetekben mindkét rendvédelmi testületnél bevezették a fokozott készenlétet és az előző háborúhoz hasonlóan felállították a *Magyar Királyi Honvédség* részére a táborig csendőrséget, amely 2000–2500 fő csendőr elvonását jelentette a honi közbiztonsági szolgálattól.⁴¹ Ezt a hiányt kezdetben főleg erdélyi fiatalokból sikerült pótolni,⁴² később 1942-től azonban mintegy 3500 fő tartalékos bevonására került sor. Mindkét szervezet létszáma jelentősen gyarapodott a *Magyar Királyi Rendőrség* személyi állománya 14 000 főre, a *Magyar Királyi Csendőrség* személyi állománya pedig 22 000 főre nőtt, amely már tartalmazta a csendőr zászlóalj létszámát is. A csendőr zászlóaljakat a háborús tapasztalatok alapján a várható diverziós cselekmények felszámolhatósága érdekében hozták létre.

Összegezve mindkét rendvédelmi szervezet 1941. július 31-éig Magyarország hadba lépéséig felkészült a várható közbiztonsági feladatok teljesítésére. A társadalom támogatta tevékenységüket. A hadba lépés, a belső politikai, társadalmi és etnikai feszültségek azonban kielezték az ellentéteket, fokozták a lakosság közbiztonsággal szembeni érzékenységét. E miatt a lakosság aggodva figyelte a katonai, politikai és gazdasági változásokat.

A két világháború közötti időben mindkét rendvédelmi szervezetnél egyfajta *militarizálódás* volt megfigyelhető. Ennek több oka volt. A hadsereg a korszak elején és végén felügyeletet gyakorolt a rendvédelmi szervezetek felett. A trianoni békediktátum miatt a rendvédelmi testületeket fedőszerveként is alkalmazták és a honvédelem tehermentesítése céljából harcbiztosítási feladatokkal látták el. A rendőrségnél létrehozták a karhatalmi erők parancsnokságát, a csendőrségnél pedig zászlóaljakat szerveztek.

Mindkét testületet jellemezte a *profizmus* is. Az eredményesség növelése érdekében a törvényesség túlzottan tartott biztosítékait kiiktatták. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a szervezetek kimagasló eredményességgel működtek.

A *bürokratizmus* is jellemezte mindkét testületet. Az állam fokozott figyelemmel kísérte a társadalmi mozgásokat, minden jogosítványt magához vonzott, újabb funkciókat telepített a rendvédelmi szervezetekhez, amely folyamat újabb szabályok létrehozását tette szükségessé. Ez pedig növelte az ellenőrzésben és a büntetésben részt vevők számának feladatait.

A *Magyar Királyi Csendőrséget* és a *Magyar Királyi Rendőrséget* az *elit* jelleg is jellemezte. A testületek rendelkeztek mindazzal, ami a tevékenységük eredményes működéséhez szükséges volt. A személyi állomány identitástudata pedig erőteljes volt.

A *Magyar Királyi Csendőrség* és a *Magyar Királyi Rendőrség* legfőbb jellemzőjének a vizsgált időszakban a *modernizálás* tekinthető.⁴³

A magyarországi rendvédelem jellemzői a második világháború alatt 1939–1945.

Az állam, a gazdaság, a társadalom és a hadsereg háborúra történő felkészítésével együtt járt a rendvédelmi szervezetek fejlesztése is, amely elsősorban a *Magyar Királyi Csendőrséget* és a *Magyar Királyi Rendőrséget* érintette.

- A területi visszacsatolások nyomán a rendvédelmi szervezeteknek eddig ismeretlen, úgynevezett integrációs feladatokat kellett megoldaniuk.

- Új helyzet állt elő a határőrizet tekintetében például a galliciai zsidók menekülése 1941-ben, korábban a lengyel katonák mentése 1939-ben és 1940-ben, az újvidéki vérengzés. A legsúlyosabb problémát mégis az északról, keletről és délről folyamatosan özönlő menekültek jelentették.

- A *Magyar Királyi Honvédség* az 1939. évi honvédelmi törvény szerint nagyobb beleszólást kapott a rendvédelemben.

- Létrejöttek a rendőr, csendőri, honvédségi karhatalmi alakulatok.

- A magyar rendvédelemben létrehozták koordináló csúcsszervezetként a belügyminisztérium szervezetében az államvédelmi központot.

- A magyar rendvédelem a németek befolyása alá került a megszállást követően pedig az ország törvényei csak korlátozottan érvényesülhettek.

- A rendvédelmi szervek vezetésében fokozatosan túlsúlyba kerültek a németbarát és nyilas beállítottságú vezetők.

- A csendőrség, a rendőrség és a közigazgatás együttműködésével 1944 tavaszán és kora nyarán végrehajtották a vidéki zsidóság deportálását, amely mintegy 440 000 fő magyar állampolgárt érintett.

1944 elején a *Magyar Királyi Belügyminisztérium* szervezet és 18 ügyosztály működött, közülük

3 foglalkozott közbiztonsági ügyekkel. A IV. Karhatalmi Osztály 2 alosztályból állt: a VI/1. Rendőrségi Szolgálati Alosztályból és a VI/2. Csendőrségi Szolgálati Alosztályból. A VII. Közbiztonsági Osztály 3 alosztályból állt: VII/1. Közbiztonsági Alosztályból, VII/2. Egyesületi Alosztályból és a VII/3. Zsidó Ügyekkel Foglalkozó Alosztályból. A VIII. Büntetőosztály nem tagolódott alosztályokra. A belügyi tárca osztályaihoz kapcsolódott a budapesti rendőr-főkapitányság szervezetében létrehozott Politikai Rendészeti Osztály, amelyet HAIN Péter rendőr főtanácsos vezetett.⁴⁴

1944 őszétől a magyar rendvédelem teljes szervezete és tevékenysége német ellenőrzés alá került. Egyrészt a SZÁLASI-féle kormány *Nemzeti Számonkérő Szervezete* látott el politikai rendőri feladatokat.⁴⁵ Másrészt pedig a *Magyar Királyi Rendőrség* és a *Magyar Királyi Csendőrség* karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatokat teljesített. Ebből fakadóan a rendvédelmi testületek feladatkörében primátust kapott: a vasútvonalak, a fontosabb közúti- közlekedési csomópontok biztosítása, a légtalmai feladatok teljesítése, a bombázásoknál a lakosság mentése, a frontvonalak közeledtével a lakosság menekítése, a németekkel közös tábori csendőri szolgálat teljesítése, az ellenséges diverzió csoportok felszámolása.

A hadi helyzet romlásával a harcok Magyarországra kerültek. Ennek következtében a *Magyar Királyi Rendőrség* és a *Magyar Királyi Csendőrség* karhatalmi alakulatait 1944 őszén és telén beolvasztották a német irányítású honvédségi, gyalogsági harccsoportokba, valamint a *Szent László Hadosztályba*. Ezek a sebtében létrehozott és hiányosan felszerelt alakulatok részt vettek a:

- a Kárpátok és a Dél-Alföld védelmében (a nagyaváradi, a szegedi, az újvidéki és az ungvári csendőrszázlójak 1944 őszén);
- Székesfehérvár védelmében 1944 karácsonyán a székesfehérvári csendőr század teljesen megsemmisült;
- Budapest védelmében a galántai csendőr zászlóalj vett részt, amelynek maradványai 1945. február 13-ai kitörés során majdnem teljesen megsemmisültek.⁴⁶

A második világháború magyarországi harcai nyomán – az országgal együtt – a rend fenntartására hivatott rendvédelmi szervezetek is romokban heverték. Személyi állományuk részben a harcokban megsemmisült, részben pedig hadifogságba került. A fennmaradó testületi tagok egy része – az igazoló eljárások után – részt vehetett a rendvédelem újjászervezésében.⁴⁷ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés polgárőrség felállítását rendelte el,⁴⁸ a miniszterelnök rendelettel oszlatta fel a *Magyar Királyi Csendőrséget*⁴⁹ és ugyancsak rendeleti úton szabályozta a rendőrség újjászervezését.⁵⁰

A magyarországi rendvédelem jellemzői 1945–1956 között.

A második világháború befejezését követően a magyar rendvédelem újjászervezését a szovjet hadsereg figyelme kísérte és 1948-ig a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felügyelete mellett valósult meg. A lényege az volt, hogy létrehozták az egypólusú centralizált és dekoncentrált hierarchikus egységes *Magyar Államrendőrséget*, amelyet 1949-től kezdődően szovjet típusú rendvédelmi modellre történő áttérés követett. 1948-ig a határőrizet a *Magyar Honvédség* egyik legfontosabb feladata volt.⁵¹

A folyamat első üteme 1949 és 1953 között valósult meg.

- A Katonapolitikai Osztály szervezetéből kialakult és önállósodott az *Államvédelmi Hatóság* mint több önálló fegyveres erőt (a határőrséget és a karhatalmat, valamint más rendvédelmi szerveződések is) magába foglaló fegyveres rendvédelmi szervezet, amely közvetlenül a Magyar Dolgozók Pártja legfelsőbb szervezetének tartozott elszámolással.

- Az Államvédelmi Hatóságban – szovjet mintára – tömegesen alkalmaztak sorozott állományt.

- Kiépült a belügyminisztérium alárendeltségében az Országos Rendőr-főkapitányság, amely a rendőr-főkapitányságokat irányította (ezek később Megyei Főosztályok néven működtek). A rendőr-főkapitányságok pedig a városi és járási rendőrkapitányságokat irányították, amelyek a rendőr őrsök előljáró szervezeteiként működtek. A rendőr őrsök hálózata – amelyek a megszüntetett csendőrség őrs objektumaiban működtek – lefedte az ország teljes területét. A vonatkozó párthatározatok alapján elkészültek a rendőri szolgálatra vonatkozó szabályzatok.

- A rendőrség személyi állománya elsősorban hivatásos volt, amelyet polgári állomány egészített ki.

- 1952-től – részben az őrsök helyett – megszervezték a körzetfelelősi rendszert, amelyet az ország valamennyi településén 1957-től körzeti megbízotti szolgálat névvel működtettek tovább.

- A belügyminisztérium irányítása alá tartozott a büntetés-végrehajtás, a légtalalom, az iparőrség és a rendészeti közgazgatás feladatköre is.⁵²

A folyamat második üteme 1953–1956 között valósult meg.

Az úgynevezett szocialista törvényesség helyreállítása érdekében a rendvédelemhez tartozó valamennyi szervezetet – különösen az Államvédelmi Hatóságot – egységesítési céllal a belügyminisztéri-

um alárendeltségébe helyezték. A rendvédelmi szervezetek működésében azonban alig következett be hangsúlyos változás. Mindezt igazolta a szocialista rendvédelmi szervezetek összeomlása, állományuk meghasonulása 1956 őszén a fegyveres felkelés kitörésekor.

A folyamat harmadik üteme 1956. október 23-a és november 4-e között valósult meg.

A forradalom- és szabadságharc rövid időszakában új rendvédelmi szervezetre volt szükség. Így jött létre a nemzetőrség, amelyet KIRÁLY Béla vezérőrnagy parancsnoksága alatt hoztak létre, ám az idő rövidege miatt csupán a felállítás kezdeti lépései valósulhattak meg.

A negyedik ütemben – a magyar forradalom- és szabadságharc szovjet katonai erővel történő levetését követően – azonnal visszaállították hazánkban a szovjet típusú rendvédelmet, amelyet újabb szervezetek felállításával is bővítettek (forradalmi karhatalom, majd munkásőrség). A rendvédelmi szervezetek minden lehetséges eszközt megragadva, a legszigorúbban léptek fel a tömegek megmozdulásai-val szemben. Ez a szigor csak 1958 után, a konszolidációt követően lazult.

A szovjet típusú határőrizet sajátos technikai eszköze, a „vasfüggöny” Magyarországon.

A vasfüggöny létrehozása, működtetése Magyarország politikájához kapcsolódott. Maga a kifejezés is szimbólikus politikai fogalmat jelöl, amely lényegében kettéosztottságot jelent. A valóságban a vasfüggöny a keleti fél által alkalmazott katonai, technikai, határőrizeti műszaki zárként funkcionált. A vasfüggőnyt Magyarországon először 1949-el kezdődően a jugoszláviai határon hozták létre 610 kilométer hosszban. Felállítását a magyar államvédelmi szerveknél ekkor tanácsadóként működő NKVD tisztek utasítására valósították meg. 1950-től a magyar-osztrák szakaszon is kiépítették a vasfüggőnyt 350 kilométer hosszúságban. A vasfüggöny több elemből állt, az államhatártól a honi terület felé haladva:

- drótkadály, amely 1,5 méter magas faoszlopokon elhelyezett függőleges és vízszintes irányban kifeszített tüskés drótokból állt;

- egymástól 3–4 méter távolságban elhelyezett POMZ-2 típusú fa, taposó és érintő aknákat telepítettek;

- 60 centiméter magasságban facölöpökön elhelyezett vastag fémburkolatú aknákat rögzítettek, amelyet dróttal is körülvettek, a robbanás 25–30 méteres körzetben megsemmisítő hatású volt, de 250 méteren belül is veszélyt jelentett;

- nyomsáv, amely 5–7 méter széles volt;

- járőr-csapás;

- 50–500 méteres határsáv és határnyiladék;

- 15 kilométer széles határövezet, amelybe belépni csak külön engedéllyel lehetett;

- mélységben lövészárkokat, tüzelőárkokat, géppuskafészeket és fedezékeket építettek ki.⁵³

1955-ben a megváltozott politikai események – az osztrák államszerződés – hatására Magyarország 1956 májusában megkezdte a műszaki zár részleges felszámolását, azonban 1956. október elejéig csak az aknamezesítés valósult meg, ám az is hiányosan. 1957 elejéig a magyar-osztrák határ részben nyitott volt. 1956–1957-ben a kerítések közé a *Magyar Néphadsereg* visszatelepítette az aknamezőt, amelyről helyszínrajz és törzskönyv nem készült.⁵⁴

A KÁDÁR-kormány 1957-től a magyar-osztrák határszakaszon modernizálta a műszaki zárat:

- 2–2,2 méteres vasbeton oszlopsor épült 4–5 méteres távolságban, amelyre összefüggő tüskés 20×20 centiméteres négyzetes fonatokból készített tüskés dróthálót feszítettek ki;

- közvetlenül a talajfelszín alá gyalogsági (bakelit) taposóaknákat helyeztek egymástól 1 méter távolságba, amelyek 8 kilógrammos nyomásra robbantak, amelyeket 4, illetve 8 sorban telepítettek;

- az aknákon belül helyezkedett el a nyomsáv 5–7 méter szélességben;

- a nyomsávot az ország belseje felől újabb drótkerítés zárt el;

- vasszerkezetű magasfigyelőket is telepítettek, amelyek 10 méter magasak voltak.⁵⁵

Osztrák és jugoszláv viszonylatban visszaállították az 500 méteres határsávot és a 15 kilométeres határövezetet. Osztrák kérésre 1963. szeptember 13-án a magyar-osztrák határon ismét megkezdtek a robbanó aknazár felszedését. Az aknamezesítés 1970-ig elhúzódott. A *BM Karhatalom* adatai szerint 799 144 darab gyalogsági taposóaknát szedtek fel, becslések szerint ugyanakkor korábban viszont 1 200 000 darabot telepítettek.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1965-ben az aknamező felszámolása mellett döntött és azt is ki mondta, hogy a szovjet határőrségtől át kell venni az „SZ-100-as” elektromos jelzőrendszert (EJR).⁵⁶ Az elektromos jelzőrendszer alkalmazását minisztertanácsi rendelet határozta meg.⁵⁷ A jelzőrendszer tulajdonképpen egy gyengeáramú drótkerítés volt, a hozzá kapcsolódó berendezésekkel:

- a vasbeton oszlopokon álló drótkerítés 2–2,2 méter magas volt, a felső részén „T” alakú fákkal, amelyeken sima és tüskés drótot húztak ki bennük pedig 24 voltos gyengeáram keringett;

- ha a drótok összeértek a határór őrön lévő berendezés jelezte, hogy melyik szektorban történt a határsértés;
- az elektromos drót jelzőrendszerét a határ felől 1,5 méter magas vadfogó kerítés szegélyezte;
- az elektromos jelzőrendszert az ország belseje felőli oldalon 4–6 méter széles nyomsáv szegélyezte;
- a nyomsávval párhuzamosan manőver utat építettek ki, itt helyezték el a térségbe nyíló kapukat is;
- mindezt újabb belső nyomsáv és vadfogó kerítés zárta.⁵⁸

A „szelíd vasfüggöny” az 1970-es évek elejére teljesen kiépült. Megközelítését nehezítette, hogy külön igazolványokkal lehetett a térségbe belépni, amely csak a személyi igazolvánnyal együtt volt érvényes. Később pecsétes igazolás kellett a megközelítéshez. A megváltozott kül- és belpolitikai helyzet és körülmények nyomására az MSZMP Politikai Bizottsága 1989. február 28-ai ülésén a felszámolás mellett döntött. A „szelíd vasfüggönyt” 1989 augusztus közepétől szeptember végéig a magyar állam felszámolta.⁵⁹

A szovjet típusú rendvédelem az 1960-as években.

A belügyminisztérium vezetésével a rendvédelmi szervezetek jó szinten biztosították a közrend védelmét az országban. A nyugodt belső körülmények jelentősen hozzájárultak a KÁDÁR-rendszer stabilizálásához és erősítették külföldön is a magyar szocialista rendszer legitimitációját. A második KÁDÁR-kormány második belügyminisztere BENKEI András⁶⁰ irányításával 1963. december 7-étől a hatvanas évek első felére az országot a szilárd belső helyzet és a megbízható közbiztonság jellemezték. Ezek a jellemzők tovább erősödtek a KÁLLAY-kormány időszaka alatt.⁶¹ 1967 és 1975 között a FOCK Jenő⁶² által vezetett kormány stabil állam és közbiztonsági viszonyokat örökölt. A belügyminiszterséget immár harmadik alkalommal BENKEI András töltötte be. Munkáját rendkívül aktív közvetlen környezete, valamint a jól működő rendőr-minisztérium és a stabil területi rendőri szervezetek segítették. A nyílt rendőri tevékenységet a lakosság támogatása kísérte.

Az 1966. év második félévi BM kollégiumi ülésnek a legfontosabb témái voltak, hogy az idegenforgalmi fejlődést és a belpolitikai nyitást követően:

- tovább kell folytatni és be kell fejezni a nyugati határon az „SZ-100”-as elektromos jelzőrendszer építését és be kell fejezni az aknamentesítést;
 - a BM III. főcsoportfőnök és a Határőrség illetékes szerveinek ki kellett dolgozniuk, hogy a forgalomellenőrző pontokon milyen módon tehető eredményesebbé az állambiztonsági munka és hogyan lehet hatékonyabban kiszűrni a hamis utiokmányokat, e mellett pedig határozat született az útlevéllelőrzés javításáról is;
 - fokozni kellett a BM szervek háborúra való felkészülését is, valamennyi BM szervezetre riadó és „M” (mozgósítási) terveket kellett kidolgozni és működtetni;
 - ki kellett dolgozni a *BM Karhatalom* pontos helyét és szerepét békében és háborúban egyaránt, valamint 1967. III. 30-áig 600 fős karhatalmi műszaki építő zászlóalj létrehozását tervezték;
 - külön vizsgálat tárgyát képezte a Budapesti Rendőr-főkapitányság és a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság politikai osztályainak fokozott igénybe vétele, mivel Budapesten és agglomerációs körzetében 1965-ben még mindig nagy számban fordultak elő úgynevezett államellenes bűncselekmények.⁶³
- (IV. sz. melléklet)**

A belügyminisztérium történetében meghatározó volt az 1966-os esztendő. Ennek jellemző állomásai voltak a KÁDÁR János személyes részvételével megvalósuló 1966. V. 28-ai BM Országos Értekezlet⁶⁴ és az azt feldolgozó 1966. IX. 15-ei⁶⁵, 1966. X. 21-ei⁶⁶, 1966. XI. 24-ei⁶⁷, valamint az 1966. XII. 22-ei⁶⁸ BM. Kollégiumi ülések. KÁDÁR János⁶⁹ a 1966. V. 28-ai BM. Országos Értekezleten hozzászólásában értékelte a kül- és belpolitikai helyzetet, továbbá személyesen szabta meg a belügyminisztérium legfontosabb feladatait. „Próbálják meg a BM munka mennyiségét valamivel redukálni és a minőséget, a politikai színvonalat növelni, mert akkor hatékonyabban és többet tudnak adni ... a pártnak és a népnek.”⁷⁰ A felkészülést a megelőző évben – 1965-ben – jelentős létszámcsökkenés előzte meg a belügyminisztérium szervezeteinél⁷¹ **(V. sz. melléklet)**

A belügyminisztérium vezetése megkövetelte az úgynevezett „összbelügyi szemlélet” megvalósítását, azaz az egyes rendvédelmi szervezetektől a fokozott együttműködést. Ennek szellemében alakították a testületek létszámát és hozták összhangba a fizetéseket.⁷²

A korszak fegyveres erői közé sorolt két szervezet népes parancsnokság irányításával és katonai struktúrával látta el a feladatait:

- A BM Határőrség 3449 fő hivatásos, 12 880 fő sorozott és 175 fő irodai állománnyal, klasszikus lineáris katonai rendszerben nevezetesen: 10 kerülettel, 1 önálló zászlóaljjal, 1 híradó zászlóaljjal és egy

határőr ezreddel látta el feladatait, alapvetően az államhatár menti diszlokációval.

- Ezzel szemben a BM. Karhatalom 1 forradalmi karhatalmi ezrede Budapesten, 1 őrségi ezrede a budapesti agglomerációban, a 2. a 3. a 4. az 5. és a 6. karhatalmi zászlóaljai pedig a fontosabb vidéki nagyvárosokban diszlokáltak. A testület létszáma 1600 fő hivatásos, 5092 fő sorozott és 50 fő irodai állományból állt. Szervezet lineáris katonai szervezet volt.

Mindkét testület jól szervezett, hatékony eszköz volt, a szocialista KÁDÁR-rendszer biztos fegyveres támaszának számítottak. A két testület működési elve, hatásköre, munkamegosztása, fegyverete és technikai eszközei, szervezete és hierarchiája a szovjet mintát a magyar viszonyokhoz igazodva követte. A magyar rendvédelem katonai szervezetről – a lakossági megítélések javítása érdekében – a televízióban propaganda műsorokat készítettek és sugároztak.

A KÁDÁR-rendszert belülről ekkor már a párton belüli ellenzéke bírálta. Ugyanakkor megállapítható, hogy a rendszernek számottevő aktív ellenzéke ekkor még csak külföldön volt. Az országon belüli ellenzék magvát alkotó úgynevezett Szociológiai Kutatócsoport a *Társadalom-tudományi Intézet*-ben és a *Politikai Főiskolán* működtek. Nézeteik az úgynevezett „kritikai szocializmusban” nyilvánultak meg.⁷³

A rendőri munka eredménye nem csak az eredményes központi képzésnek, hanem a rendőr-főkapitányságokon – a hatvanas évek elején létrehozott – tanulmányi és kiképzési csoportoknak is köszönhető volt.⁷⁴

A személyzeti szervezetek alárendeltségében az egyes rendőr-főkapitányságokon 3, illetve 4 fős kiképzési csoportok tevékenykedtek. A Budapesti Rendőr-főkapitányságon ezzel szemben 8 a Pest Megyei Rendőr-főkapitányságon pedig 5 fős kiképzési csoport működött.⁷⁵ Az Országos Rendőr-főkapitányság 74 fős kiképző keretet tartott fenn. A kiképző keret feladata volt a belügyminisztérium személyügyi és oktatási IV/II. csoportfőnökség éves oktatási és kiképzési ajánlásai alapján a helyi igények felmérése és a teendők tervezése, amely az éves kiképzési és lökiképzési parancsokban öltött testet. **(VI. sz. melléklet)**

A Magyar Szocialista Munkáspárt megyei bizottságainak irányításával létrehozták a budapesti és a megyékben a megyei „területi honvédelmi bizottságokat” amelyek azonnal megkezdték működésüket.⁷⁶

Az 1968 augusztusi és szeptemberi csehszlovákiai események, a magyar részvétellel megvalósuló Varsói Szerződés beavatkozása élenként foglalkoztatta a lakosságot és a BM állományát is. Az események negatívan befolyásolták a sorozott és tartalékos állomány azon részét, akiknek a 27, illetve 25 hónapos sorkatonai szolgálata emiatt kitolódott. A párt és a BM vezetése 1968. VIII. 19-e és 1968. IX. 21-e között naponta szervezetenként hangulatjelentésben foglalta össze a személyi állomány hangulatát.⁷⁷ Csehszlovákia megszállása kapcsán a jelentések megállapították, hogy:

- a személyi állomány és a lakosság támogatja a Varsói Szerződés beavatkozását;
- a beavatkozás körzetében Csehszlovákiában a káosz leírhatatlan volt;
- érzékelhető volt – mintegy 3 hónapon keresztül – a jugoszláv és a román hadsereg mozgósítása és felvonulása Magyarországgal szemben;
- a lakosság lényeges része azt hitte, hogy a magyar csapatok azért mentek Csehszlovákiába, mert „... lejárt az 50 éves szerződés és most visszkapjuk a Felvidéket.”

A belügyi szervezetek struktúrája, méretezése 1969-re már rendkívül bonyolult volt. Ezért 1969 kezdetére vezetési gondok mutatkoztak.⁷⁸ **(VII. sz. melléklet)**

1969-ben vizsgálat tárgyát képezte a határőrségnél és a karhatalomnál a hivatásos állomány utánpótlásának helyzete. Ezen belül különös hangsúllyal a kiképzési és továbbképzési témaköröket vizsgálták:

- a jövőben a tiszthelyettesi hiányt a polgári életből toborzással kell pótolni;
- az iskolákat bővíteni tervezték, ahol önálló határőrizeti és önálló karhatalmi tanszékek felállítását tervezték;
- a sorozott és a hivatásos állomány kiképzéséhez egységes kiképzési anyagot kívántak kidolgozni. **(VIII. sz. melléklet)**

Összességében tehát megállapítható, hogy a magyar rendvédelem 1867-től 1968-ig terjedő időszaka két nagy korszakra bontható a polgári magyar állam rendvédelmére, amely a kiegyezéstől az 1945-től 1949-ig tartó „ki–kit győz le” időszakig tartott, majd ezt követően a magyar pártállam rendvédelmére, amely 1968-ban még koránt sem záródott le. A polgári magyar állam rendvédelme a kárpát-medencei hagyományokra épült és a nyugat-európai tapasztalatokkal gazdagodott. A pártállam rendvédelme az orosz indíttatású szovjet mintát vette át, majd – annak lényegét megtartva – fokozatosan erősödtek a kárpát-medencei sajátosságokat tükröző specifikumai. A polgári és a pártállami rendvédelmi

modell gyökeresen eltért egymástól. A különbségek lényege nem a korabeli rendvédelmek militarizált-ságában (a személyi állomány függelmi viszonyai, illetve a testület szervezeti felépítés), vagy a centrális vezetés létében ragadható meg. A két rendvédelmi modell közötti különbség alapvetően a politikai hatalom jellegéből fakadt továbbá a rendvédelmi testületek működésének szabályozásának volt a következménye illetve a közigazgatáshoz való viszonyának eltérő jellegéből fakadt.

Jegyzetek:

1. PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.
2. PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*.
3. 1881/III. tc.
4. 1881/XXI. tc.
5. 5047/1919. ME. r.
6. Egyéb rendvédelmi szervezetek: mezei rendőrség (1840/IX., 1894/XII. tc.), határszéli csendőrség (50 431/1891. BM. r.), Magyar Királyi Határrendőrség (1903/VIII. tc.), a Magyar Királyi (Pénzügyőrség a neoabszolutizmus pénzügyőrség reorganizálásával), a testőrségek (a Magyar Királyi Nemesi Testőrség reorganizálásával és a Darabont Testőrség 1904. évi felállításával), a Magyar Királyi Koronaőrség (a koronaörök felügyeletével és irányításával), a büntetés-végrehajtás (az igazságügyminisztérium kebelében), a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség (1912/LXVII. tc.), a Fiumei Magyar Királyi Államrendőrség (1916/XXXVII. tc.), Magyar Királyi Vám- és Adóőrség (1872-1886).
7. PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.
8. SZUT-1881 ; SZUT-1887 ; SZUT-1888 ; SZUT-1898 ; SZUT-1900 ; SZUT-1903 ; SZUT-1912 ; SZUT-1927 ; SZUT-1941
9. A csendőrség tevékenységét járási szinten a – polgári közigazgatással történő együttműködését 1944-ig a nemesi vármegyei rendszertől átvett – szolgabírói intézmény „kapocsként” segítette.
10. 65 000/1909. BM-IM. r.
11. 130 000/1899. BM. kr.
12. 1878/V. tc.
13. 1879/XL. tc.
14. BORBÉLY – KAPY: *A 60 éves magyar rendőrség*.
15. BODA: A Magyar rendvédelmi békefenntartás története.
16. 1912/LXIII. tc.
17. ÓRY
18. 1921/XXXIII. tc.
19. PARÁDI: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme.
20. 90 089/1919. BM. r.
21. A Magyar Királyi Államrendőrség kerületi kapitányságainak székhelyei voltak: Budapest, Debrecen, Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár és Szombathely.
22. PARÁDI: A polgári magyar állam rendőrsége 1867-1918.
23. CSONKARÉTI – BENCZÜR
24. 1922/XIV. tc.
25. 1939/II. tc.
26. PARÁDI: Rendőrség a Horthy-korban.
27. PARÁDI: A csendőrség magyarországi története.
28. PARÁDI: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere.
29. PARÁDI: A Magyar Királyság rendőrségei.
30. PARÁDI Ákos – PARÁDI József
31. REKTOR
32. PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képezési rendszere 1867-1945.
33. Loc. cit.
34. 1939/II. tc.
35. PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*.
36. Loc. cit.
37. 90 089/1919. BM. r.
38. 1878/V. tc.
39. 1912/LXIII. tc.
40. 1939/II. tc.
41. SZAKÁLY
42. VARRÓ
43. PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*.
44. KOVÁCS: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma – Rendvédelem állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*.
45. KOVÁCS: A Nemzeti Számonkérés Szervezete – A nyilas állambiztonság egy ismeretlen fejezete.
46. KOVÁCS: Csendőrség a Szálasi uralom alatt.
47. KOVÁCS: Csendőrsors Magyarországon 1945 után.
48. 13/1945. Korm. r.
49. 1690/1945. ME. r.
50. 1700/1945. ME. r.
51. KESERŰ
52. Loc. cit.
53. MUCS – ZÁGONI
54. GÁSPÁR: A határőrség szervezetének és tevékenységének változásai 1948-1956.

55. GÁSPÁR: *A magyar határőrzés története.*
56. A Szovjetunió teljes szárazföldi határán kiépítették az EJR-t.
57. 40/1974. MT. r.
58. GÁSPÁR: *Magyar Határőrség szolgálati tevékenységeiben ható elvek érvényesülése és változásai 1945-től az 1980-as évek végéig.*
59. NAGY
60. BENKEI András (Nyíregyháza 1923. IX. 11.) Géplakatos, szakszervezeti aktivista, pártmunkás, belügyminiszter.
BÖLÖNYI.
61. KÁLLAY Gyula (Berettyóújfalu, Bihar vármegye, 1910. VI. 1. –) újságíró, 1931-től a KMP tagja, pártfunkcionárius, a hazafias népfront országos tanácsának elnöke, miniszterelnökségi második adminisztratív államtitkár 1945. VI. 16 – 1945. VII. 18., miniszterelnökségi politikai államtitkár 1945. VII. 18. – 1945. XI. 23., tájékoztatásügyi minisztériumi államtitkár a köztársasági elnöki hivatal főnöke miniszteri címmel a II. fizetési osztályban 1948. XI. 19. – 1949. VI. 11., külügyminiszter 1949. VII. 11. – 1951. V. 12., népművelési miniszterhelyettes 1955. II. 19. – 1956. X. 31., a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tagja 1957. II. 28. – 1957. V. 9., a művelődés ügyek vezetésével megbízva 1957. III 1. – 1957. V. 9., művelődésügyi miniszter 1957. V. 9. – 1958. I. 28., államminiszter 1958. I. 28. – 1960. I. 15., a minisztertanács első elnökhelyettese 1960. I. 15. – 1961. IX. 13., a minisztertanács elnökhelyettese 1961. IX. 13. – 1965. VI. 30., a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke 1965. VI. 30. – 1967. IV. 14.
BÖLÖNYI.
62. FOCK Jenő (Kispest 1916. V. 16.) műszerész, munkásmozgalmi aktivista, szakszervezeti és pártfunkcionárius, nehézipari minisztériumi tisztviselő- és gépipari miniszterhelyettes 1951. I. 27. – 1954. X. 9., a minisztertanács elnökhelyettese 1961. IX. 13. – 1967. IV. 14., a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (minisztertanács) elnöke 1967. IV. 14. – 1975. V. 15.
BÖLÖNYI.
63. - A belügyminiszter első helyettesének levele a honvédelmi miniszter első helyettesének az 1969. évi „SZ-100-as” jelzőrendszer telepítéséről és az aknamentesítésről.
BM. I. 2-989/3/1968.
- 0014/1966. BM. pcs. és 0024/1966. BM. pcs.
- 003/1966. BM. pcs.
- a Budapesti Rendőr-főkapitányság és a Pest-Megyei Rendőr-főkapitányság politikai osztályain 1965-ben vizsgálati alosztályokat hoztak létre.
BM. I. 10-36/41/1966.
64. Az 1966. V. 28-ai BM. Országos Értekezlet jegyzőkönyve.
BM. I. 10-496/1/1966.
65. BM. Kollégium 1966. IX. 15-i ülésének jegyzőkönyve.
BM. I. 10-66/9/1966.
66. BM. Kollégium 1966. X. 21-i ülésének jegyzőkönyve.
BM. I. 10-66/10/1966.
67. BM. Kollégium 1966. XI. 24-i ülésének jegyzőkönyve.
BM. I. 10-66/11/1966.
68. BM. Kollégium 1966. XII. 22-ei ülésének jegyzőkönyve.
BM. I. 10-66/12/1966.
69. KÁDÁR János (Fiume 1912.V.26. – Budapest 1989. VII. 6.) műszerész, a magyar munkásmozgalmi aktivistája, 1931-től a KMP tagja, pártvezető, belügyminiszter 1948. VIII. 5. – 1950. VI. 23., a Központi Bizottság első titkára 1956. X. 25. – 1988. V. 22.
NÉMETHNÉ – SIPOS
70. Az 1966. V. 28-ai BM. Országos Értekezlet jegyzőkönyve.
BM. I. 10-496/1/1966.
71. Létszámcsökkentés 1965-ben a BM szerveinél.
BM. I. 437/1966.
72. 022/1967. BM. pcs.
73. CSIZMADIA
74. A rendőr-főkapitányságok tanulmányi és kiképzési csoportjainak létszáma.
BM. I. 4-263/1966
75. 3 fős kiképzési csoport működött: Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Fejér, Hajdú-Bihar, Heves, Somogy, Szabolcs, Szolnok, Veszprém megyék rendőr-főkapitányságain, négy fős kiképzési csoport működött továbbá Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Komárom,-Ezstergom, Nógrád, Tolna, Vas és Zala megyék rendőr-főkapitányságain.
Loc. cit.
76. 2/175/1965. HB. hat.
77. A határőrség állományának hangulata a csehszlovák eseményekkel kapcsolatban.
BM. I. 2-354/3/1968.
78. BM. I. 54/14/29/1984.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BORBÉLY – KAPY: *A 60 éves magyar rendőrség.* — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
- CSONKARÉTI – BENCZÚR — CSONKARÉTI Károly – BENCZÚR László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet Dunaflottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamérőkhöz 1870-1945.* Budapest, 1991, Zrínyi Kiadó.

- CSIZMADIA — CSIZMADIA Ervin: *A magyar demokratikus ellenzék 1968-1988*. Budapest, 1995, T-TWINS Kiadó.
- GÁSPÁR: *A magyar határőrzés története*. — GÁSPÁR László: *A magyar határőrzés története*. II. köt. Budapest, 1992, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia.
- KESERŰ — KESERŰ István: *A felszabadult Magyarország rendőri és határőrizeti szerveinek megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában 1944-1948*. Budapest, 1987, Rendőrtiszti Főiskola.
- KOVÁCS: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma – Rendvédelem állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*. — KOVÁCS Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma – Rendvédelem állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*. Budapest, 2009, Attraktor Kiadó. /*Studia Militaria Hungarica*, 5./
- MUCS – ZÁGONI — MUCS Sándor – ZÁGONI Ernő: *A Magyar Néphadsereg története*. Budapest, 1984, Zrínyi Katonai Kiadó.
- PARÁDI Ákos – PARÁDI József: *Rendvédelmünk 1867-1945*. — PARÁDI Ákos – PARÁDI József: *Rendvédelmünk 1867-1945*. Budapest, 2006, Rendőrtiszti Főiskola.
- PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 19962, Osiris.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*. József: Budapest, 2000, Ister.
- TANULMÁNYOK
- BODA: *A Magyar rendvédelmi békefenntartás története*. — BODA József: *A Magyar rendvédelmi békefenntartás története*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. Évf. (2010) 21. sz. 13–24. p. A tanulmány korábbi változata 2007. október 4-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században*” című XXI. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- GÁSPÁR: *A határőrség szervezetének és tevékenységének változásai 1948-1956*. — GÁSPÁR László: *A határőrség szervezetének és tevékenységének változásai 1948-1956*. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, (1991) 1. sz. 48–70. p.
- KOVÁCS: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után*. — KOVÁCS Zoltán András: *Csendőrsors Magyarországon 1945 után*. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek 1945-1958*. Budapest, 2001, Történeti Hivatal. 103–140. p. /*Közelmúltunk hagyatéka*/
- KOVÁCS: *A Nemzeti Számonkérés Szervezete – A nyilas állambiztonság egy ismeretlen fejezete*. — KOVÁCS Zoltán András: *A Nemzeti Számonkérés Szervezete – A nyilas állambiztonság egy ismeretlen fejezete*. *Századok*, CXXXVI. évf. (2002) 5. sz. 1131–1160. p.
- NÉMETHNÉ – SIPOS — NÉMETHNÉ VÁGYI Karola – SIPOS Levente: *Kádár János életrajzi kronológiája*. In RÁCZ Árpád (szerk.): *Ki volt Kádár? Harag és részrehajlás nélkül a Kádár életéről*. Budapest, 2001, Rubicon Kiadó – Aquila Kiadó. 221–224. p. /*Rubicon – Aquila könyvek*/
- ŐRY — ŐRY Károly: *A rendvédelmi szervek az első világháború, az „öszirózsás” forradalom és a proletár diktatúra időszakában*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 42–54. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: *A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség*. — PARÁDI József: *A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség*. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35–40. p.
- PARÁDI: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919*. — PARÁDI József: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX. évf. (1999) 10. sz. 98–147. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: *A Magyar Királyság rendőrségei*. — PARÁDI József: *A Magyar Királyság rendőrségei*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 105–113. p. A tanulmány korábbi változata 2001. áprilisában Párizsban hangzott el a Francia Nemzeti Csendőrség és a Sorbone Egyetemcsoport közös szervezésében „*Csendőrségek a XIX-XX. században*” címmel megvalósított nemzetközi tudományos konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII. évf. (2007) 16. sz. 90–93. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története.” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. — PARÁDI József: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII. évf. (2007) 16. sz. 100–104. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története.” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrség magyarországi története. — PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI. Évf. (2009) 19. sz. 63-87. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. — PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. évf. (2010) 21. sz. 86–101. p. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- VARRÓ — VARRÓ István Tamás: Rádióközvetítés az ungvári csendőr iskolából: „Székely fiúkból nevelik a fiatal magyar csendőröket” közvetítés az ungvári csendőr iskolából. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII. évf. (2007) 15. sz. 212–219. p. A tanulmány korábbi változata 2001. november 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Az európai és a magyar rendvédelem a XIX-XX. században” című XV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- KÉZIRATOK**
- GÁSPÁR: *Magyar Határőrség szolgálati tevékenységeiben ható elvek érvényesülése és változásai 1945-től az 1980-as évek végéig.* — GÁSPÁR László: *Magyar Határőrség szolgálati tevékenységeiben ható elvek érvényesülése és változásai 1945-től az 1980-as évek végéig.* Kandidátusi értekezés (MTA). Budapest, 1996.
- NAGY — NAGY József: *A határőrség területi elhelyezkedésének, tevékenységének, szervezetének és létszámának fejlődése 1958-1998.* Ph.D. disszertáció. (ZMNE). Budapest, 2000.
- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Budapest, 1990.
- CIKKEK**
- KOVÁCS: Csendőrség a Szálasi uralom alatt. — KOVÁCS Zoltán András: Csendőrség a Szálasi uralom alatt. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 1. sz. 42–45. p.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendőrsége 1867-1918. — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendőrsége 18-67-1918. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 204. sz. 4–13. p.
- PARÁDI: Rendőrség a Horthy-korban. — PARÁDI József: Rendőrség a Horthy-korban. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 204. sz. 14–23. p.
- LEVÉL- és IRATTÁRI GYŰJTEMÉNYEK**
- BM. I. — Belügyminisztérium Irattára.
- LEXIKONOK, ADATTÁRAK.**
- BÖLÖNYI — BÖLÖNYI József: *Magyarország kormányai 1848-1975.* Budapest, 1978, Akadémia Kiadó.
- SZABÁLYZATOK**
- SZUT-1881 — *Utastás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda.

- SZUT-1887 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda.
- SZUT-1888 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1888, Pesti Könyvnyomda.
- SZUT-1898 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1898, Pesti Könyvnyomda.
- SZUT-1900 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s. n.
- SZUT-1903 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s. n.
- SZUT-1912 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, Municipa.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, Pallas.
- SZUT-1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.

JOGSZABÁLYOK

- 1840/IX. tc. — 1840/IX. tc. a mezei rendőrségről.
- 1878/V. tc. — 1878/V. tc. a magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről.
- 1879/XL. tc. — 1879/XL. tc. a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1881/XXI. tc. — 1881/XXI. tc. a Buda-Pest fővárosi rendőrségről.
- 1894/XII. tc. — 1894/XII. tc. a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről.
- 1903/VIII. tc. — 1903/VIII. tc. a határrendőrségről.
- 1912/LXIII. tc. — 1912/LXIII. tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
- 1912/LXVII. tc. — 1912/LXVII. tc. a képviselőházi őrség felállításáról.
- 1916/XXXVII. tc. — 1916/XXXVII. tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.
- 1921/XXXIII. tc. — 1921/XXXIII. tc. az Észak Amerikai Egyesült Államokkal, a Britt Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovák Országgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
- 1922/XIV. tc. — 1922/XIV. tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1939/II. tc. — 1939/II. tc. a honvédelemről.
- 50 431/1891. BM. r. — 50 431/1891. BM. r. az 1888/XIV. tc.-vel beczikelyezett magyar-román határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában.
- 65 000/1909. BM-IM. r. — 65 000/1909. BM-IM. r. a büntető eljárásra vonatkozó egységes szabályzat kibocsátásáról.
- 5047/1919. ME. r. — 5047/1919. ME. r. a rendőrség államosításáról.
- 90 089/1919. BM. r. — 90 089/1919. BM. r. a Magyar Királyi Állami Rendőrség ügyintéző hatásköre.
- 13/1945. Korm. r. — 13/1945. Korm. r. a polgárőrség felállításáról.
- 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a Magyar Királyi Csendőrség feloszlásáról és az Államrendőrség megszervezéséről.
- 1700/1945. ME. r. — 1700/1945. ME. r. a magyar Államrendőrség felállításáról.
- 40/1974. MT. r. — 40/1974. MT. r. a Magyar Köztársaság államhatárának őrzetéről.
- 130 000/1899. BM. ut. — 130 000/1899. BM. ut. a nyomozó rendőr hatóságok és közegek részére.
- 2/175/1965. HB. hat. — 2/175/1965. HB. hat. a területi honvédelmi bizottságokról.
- 003/1966. BM. pcs. — 003/1966. BM. pcs. a riadók végrehajtásáról.
- 0014/1966. BM. pcs. — 0014/1966. BM. pcs. az útlevelemunkáról.
- 0024/1966. BM. pcs. — 0024/1966. BM. pcs. az útlevelemunkáról.
- 022/1967. BM. pcs. — 022/1967. BM. pcs. a rendőr-főkapitányságok és a határőr kerületek közös feladatai az államhatár őrzésében.

Technikai rövidítések a jegyzetekben

- BM = belügyminiszter
 hat. = határozat
 HB.- = Honvédelmi Bizottság
 IM. = igazságügy miniszter
 Korm. = kormány
 Kr. = körrendelet
 ME. = Miniszterelnök
 MT. = Minisztertanács
 pcs. = parancs
 r. = rendelet
 tc. = törvénycikk (törvény)

Melléletek jegyzéke:*I. sz. melléklet*

A székesfehérvári rendőrkapitányság szervezete és feladatai 1912-ben. 74

<i>II. sz. melléklet</i>	
A csendőr szervezet vázlatos jellemzői	74
<i>III. sz. melléklet</i>	
A bűnügyi nyilvántartás részei	75
<i>IV. sz. melléklet</i>	
Az államellenes bűncselekmények 1965-ben Budapesten és agglomerációjában	75
<i>V. sz. melléklet</i>	
Létszámcsökkentések 1965-ben	75
<i>VI. sz. melléklet</i>	
A belügyminisztérium 1968. évi létszám- és illetményadatai	76
<i>VII. sz. melléklet</i>	
A belügyminisztérium szervezeteinek és szervezeti egységeinek regionális tagozódása 1969. I. 1-én.	76
<i>VIII. sz. melléklet</i>	
A BM szervezetek létszám és illetmény adatai 1970 III. negyedévében	77

I. sz. melléklet

A székesfehérvári rendőrkapitányság szervezete és feladatai 1912-ben

Szervezet	Létszám (fő)	Feladat és a szolgálat jellemzői
Rendőrkapitány	1	A kapitányság irányítása, együttműködés a várossal.
Kapitány-helyettes	1	A kapitányság napi szolgálatának szervezése, anyagi felelős.
Fogalmazó	2	A kapitány intézkedésének elkészítése.
Írnok	2	—
Segédhivatal	4	Iktatás, irattározás, bűnjelkezelés.
Órtestület	1 + 80	6 posztos órhelyen 24 órás gyalogos ór- és járőrszolgálat ellátása a városban.
+ a vasúti rendőr őr	1 + 12	A város külső övezetének biztosítása lovas portyázással.
+ a lovas rendőr alosztály	6	A Székesfehérvári Déli Vasút állomásának biztosítása.
Detektívtestület	35	Nyomozati munka és nyomozó portyaszolgálat ellátása.
Összesen	145	Az 1912-es lista szerint 122 fő volt a tényleges létszám.

II. sz. melléklet

A csendőr szervezet vázlatos jellemzői

A szervezet helye térben és időben	1887	1903–1914	1922–1924	1941–1943
Kerületek száma	6	8	7	10
Szárnyak száma	25	42–51	24	32
Szakaszok száma	63	126	75	97
Őrsök száma	916	1501	1300	1511
Létszám	5542	10 406	12 000	14 000

A bűnügyi nyilvántartás részei

Az államellenes bűncselekmények 1965-ben Budapesten és agglomerációjában

Bűncselekmények megnevezése	Budapest: BRFK, fő	Pest megye: Pest MRFK, fő	Összesen
Izgatás	153	124	277
Fegyverrel, lőszerrel és robbanóanyaggal való visszaélés	55	56	11
Tiltott határátlépés kísérlete	410	142	552
Hazatérés megtagadása	115	38	153
Az egyesülési joggal való visszaélés	—	17	17
Politikai laza csoportosulások	56	24	80
Rendkívüli esemény	226	135	361
Összesen	1 015	536	1 551
Létszám a létrejövő ÁB vizsgálati alosztályoknál	8	4	12

Létszámcsökkentések 1965-ben

Szervezet	Hivatásos tiszt	Hivatásos tiszthelyettes	Sorozott	Polgári	Összesen
Határőrség	—	—	80	20	100
Karhatalom	6	1	44	1	52
Kormányőrség	—	68	—	—	68
II. Főcsoportfőnökség	12	4	—	—	16
Tűzrendészet	—	—	—	—	—
Összesen	18	73	21	21	236

A belügyminisztérium 1968. évi létszám- és illetményadatai

Szervek	Létszám		Főfoglalkozás	Átlagilletmény
	Hivatásos	Sorozott	Polgári	Ft-ban
A, BM központi szervek				
1. miniszteri közvetlenek	367	—	—	2 551
2. I. Főcsoportfőnökség anyagi-pénzügyi	1 106	—	—	2 094
3. II. Főcsoportfőnökség rendőri szervek	19 986	—	—	2 094
B, Helyi szervek összesen				2 621
Ebből megyék				2 094
a, politikai nyomozó	1 416	—	—	
b, ebből rendőri létszám	13 634	—	—	
C, Központi államigazgatási szervek III. Főcsoportfőnökség				
Törzs				
1-7 osztály (vizsgálati, stb.)				
III/I. Csoportfőnökség (hírszerzés)				
III/II. Csoportfőnökség (kémelhárítás)				
III/III. Csoportfőnökség (belső elhárítás)				
III/IV. Csoportfőnökség (kat. elhárítás)				
III/V. Csoportfőnökség (ÁB operatív technika)				
Állambiztonsági, kivéve a megyéket	5 588			2 621
<i>Megjegyzés: A BRFK-nál és a megyéknél még 1966-ban is úgynevezett Politikai Osztályok működtek, állományukat politikai nyomozói állománynak nevezték.</i>				
D, IV. Személyzeti főcsoportfőnökség	984	300		2 094
Törzs				
I. Csoportfőnökség				
II. Csoportfőnökség				
III. Csoportfőnökség				
IV. Csoportfőnökség	3 449	12 884		2 324
E, BM Határőrség	1 306	5 092		2 337
F, BM Tűzrendészet	5 634			1 910
H, BM Kormányőrség	950			2 252
I, Főfoglalkozású polgári állomány valamennyi BM szervnél összesen				
a BM alaptevékenységében			4 384	1 200
Egészségügyi alkalmazott			458	1 500
Pedagógus			20	1 300
Mindösszesen	39 498	18 276	4 862	2 070

A belügyminisztérium szervezeteinek és szervezeti egységeinek regionális tagozódása 1969. I. 1-én

Főcsoportfőnökség	4	Rendőri kirendeltség	3
Csoportfőnökség	15	Állambiztonsági kirendeltség	4
Országos parancsnokság	4	Tűzrendészeti kirendeltség	61
Rendőr-főkapitányság	20	Rendőri század	4
Önálló osztály	37	Karhatalmi őrségi század	38
Beosztott osztály	350	Határőr század	18
Alosztály	1 175	Tartalékos tisztképző század	3
Csoport	514	Híradó század	8
Határőrkerület	11	Szállító század	7
Karhatalmi ezred	1	Aknavető század	7
Őrségi ezred	1	Páncéltörő üteg	8
Határőr zászlóalj	2	Híradó szakasz	13
Karhatalmi zászlóalj	9	Szállító szakasz	14
Rendőri zászlóalj	1	Műszaki-vegyvédelmi szakasz	21
Tűzrendészeti parancsnokság	20	Rendőr őrs	170
Iskola	10	Őrségi őrs	5
Rendőrkapitányság (kerületi, városi, városi és járási, járási)	155	Határőr őrs	195
Tűzrendészeti parancsnokság (városi, járási, kerületi, üzemi)	93	Forgalomellenőrző pont	36
		Kormányőr őrs	8
		Üzemi tűzrendészeti őrs	9

A BM szervezetek létszám és illetmény adatai 1970 III. negyedében

Ssz.	Szervek	Hivatásos létszám	Sorozott létszám	Főfoglalkozású polgári	Átlagilletmény hó/Ft
1.	Miniszteri közvetlenek	367			3 275
2.	I. Főcsoportfőnökség	1 120			2 720
3.	II. Főcsoportfőnökség	19 973			2 455
4.	III. Főcsoportfőnökség	5 603			2 987
5.	IV. Főcsoportfőnökség	965	300		3 196
6.	Határórség	3 461	12 884		2 710
7.	Karhatalom	1 358	5 092		2 753
8.	Tűzrendészet	5 632			2 288
9.	Kormányórség	962			2 638
10.	Tartalék	65			
11.	Sportolók	20			2 495
12.	Átlagbéres polgári			5 143	1 851
13.	Pedagógus			20	1 851
	Összesen	39 526	18 276	5 163	2 601